İDİL

MİTOLOJİK BİR ÖĞE OLARAK NAR MOTİFİNİN TEKSTİL SANATINA YANSIMALARI

Didem ATİŞ
Prof., Sakarya Üniversitesi, Sanat Tasarım ve Mimarlık Fakültesi, Geleneksel Türk Sanatları Bölümü, Esentepe Kampüsü-Serdivan-Sakarya, dozhekim@sakarya.edu.tr ORCID ID: 0000-0002-4827-9237

Atiş Didem. "Mitolojik Bir Öge olarak Nar Motifinin Tekstil Sanatına Yansımaları". idil, 121 (2025/6): s. 993–1009. doi: 10.7816/idil-14-121-03

ÖZ

Nar, anavatanı Asya olan, günümüzde Avustralya'dan Güney Afrika'ya, Amerika Birleşik Devletleri'nden Çin'e kadar tarımı yapılan bir bitkidir. Yüzyıllar boyunca yaşamları tarım ve hayvancılığa bağlı antik dönem topluluklarında zaman zaman bitki ve hayvanlara mistik anlamlar yüklenmiştir. Nar da bu dönemlerden itibaren hemen hemen yetiştiği kültürlerin mitolojilerinde, efsanelerinde ve inançlarında önemli bir yer tutmuştur. Çok eski tekstil örneklerinin çeşitli nedenlerle günümüze ulaşamamış olmasına rağmen; nar betimlemelerinin yapıldığı birçok arkeolojik örnek bulunmaktadır. İnsanoğlunun doğa olaylarına karşı korunma ihtiyacını süreç içinde çeşitli öğelerle özelleştirmesi, süsleme öğelerini katması, örtünme kavramına çeşitli anlamlar da yüklemiştir. Dokumacılık eyleminin günümüzden en az 8000 yıl öncesine kadar uzandığı göz önüne alınırsa, narın bu derece baskın olduğu toplumların tekstillerde motif olarak yer almaması imkansızdır. İlk başlarda genellikle çözgü / atkı ilişkisi içinde üretilen düz kumaşların üzerine çeşitli işleme teknikleriyle yapılan motifler, zamanla dokuma teknolojisinin ilerlemesiyle karmaşık motifli ürünlerin elde edilmesini sağlamıştır. Makalede; arkeolojik örneklerin ışığında, farklı yüzyıl ve kültürlerde üretilmiş, nar motifli tekstil ürünleri görsel veriler eşliğinde incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Nar, Arkeoloji, Mitoloji, Mitolojide Nar, Tekstil, Sanat, Motif

Makale Bilgisi:
Geliş: 17 Mart 2025 *Düzeltme:27 Ağustos 2025* *Kabul: 1 Eylül 2025*

© 2025 idil. Bu makale Creative Commons Attribution (CC BY-NC-ND) 4.0 lisansı ile yayımlanmaktadır.

Giriş

İnsan, yaradılışından itibaren beri bazı doğa olaylarının, canlı varlıkların, bitkilerin, geometrik formların önce büyülü güçlere sahip olduğunu düşünmüş, zamanla bunlara sembolik anlamlar yüklemiştir. Geçmişi M.Ö. 4000-3000 aralığına tarihlenen nar; farklı inanç sistemlerinde, çok tanrılı dinlerden tek tanrılı dinlere, kutsal metinlerde, mitolojik anlatılarda, sağlık reçetelerinde, masallarda, tekerlemelerde, armalarda, sikkelerde, tekstil ürünlerinde önemli bir yer tutmuştur. Zaman zaman şehirlere isim kaynağı olmuştur. Hemen hemen tüm kültürlerde bolluk ve bereketin sembolü olmuşken, bazen de yasaklı meyve kabul edilmiştir. Nar; şifalı bir bitki olarak görülmüş, tedavi edici ve panzehir olarak tıbbî amaçlarla kullanılmıştır.

Narın Tanımı ve Kısa Tarihi

Nar; sözlüklerde yaprakları karşılıklı olan, koyu kımızı büyük çiçekli, küçük bir ağaç ve bu ağacın kırmızımtırak sarı sert bir kabukla örtülü, içinde çok sayıda kırmızımtırak, sulu taneler bulunduran yuvarlak yemişi (https://sozluk.gov.tr/,16.07.2024) olarak tanımlanır.

Nar, çoğunlukla 5-6 ya da 10 metre civarında boyu olan, seyrek bir çalıdır. Bitki ilk önce mayıs ve haziran aylarında çiçek açmakta, meyvelerinin yetişme zamanı ise sonbahar mevsiminde olmaktadır. Çiçekleri kırmızı renktedir. Meyvesi yuvarlak ve üzüme benzemektedir (Aydın, 2020, 31-32). Narın anavatanının Asya'ya, İran ve çevresi olarak ifade edilmekte, oradan Akdeniz havzasına, Hindistan ve Afganistan'a yayıldığı düşünülmektedir. Latince adı Narın latince adı Punica Granatum olup, Farsçada enar, Arapçada ise rumman olarak isimlendirilmektedir. (Büyükkol, 2020: 110-111). Türkler Orta Asya'dan bu sözü nar olarak almışlardır. Anadolu Türklerinin ilk Türkçe eserlerinden sayılan İbn Baytar çevirilerinde nar kelimesiyle karşılaşılmıştır. Çiçeğine Türkler bazen gülnar veya cülnar demiş, Beylikler döneminde yazılmış olan İbn Baytar çevirilerinde ise, "Nar çiçeği, eyüsi mısridir" gibi Türkçe açıklamalara da rastlanmıştır (Ögel, 2000: 316-318). Nar olarak adlandırılan meyve, dünyanın çeşitli bölgelerinde ziraat açısından verimli bir bitki olup, Güney Amerika'da, Avustralya'da, Güney Afrika Cumhuriyeti'nde, Azerbaycan'da, Akdeniz havzası ülkelerinde, Afganistan'da, Hindistan ve Çin'de de yetiştirilmektedir (Kurt ve Şahin, 2013: 554).

Mitolojik Bir Sembol Olarak Nar

Nar neredeyse insanlık tarihi kadar eski olan bir meyvedir. Yaşamları tarım ve hayvancılığa bağlı antik toplumlarda bitki, meyve ve hayvanlara mistik anlamlar yüklendiği görülmektedir. Nar yaşamın sürekliliği açısından önemli kabul edildiği için tanrılarla bağlantılı sayılmış ve güçler atfedilmiştir. Böylece hemen hemen tüm kültürlerin mitolojilerinde yer almıştır. Şöyle ki;

Etrüskler kendi dinlerinin, gökyüzünün, yerin ve yeraltı dünyasının tanrıları tarafından kendilerine iletilen vahiy edilmiş bir din olduğuna inanıyorlardı. Bu güçler ölümlülerle doğa ve olaylar aracılığıyla konuşuyordu: kuşların uçuşu, gök gürültüsünün sesi, şimşeklerin çarpması ve kurban edilen hayvanların bağırsakları gibi (https://www.penn.museum, 31.07.2024). Etrüskler, doğanın ve yeraltı dünyasının ruhlarından, görünmez gök tanrılarından insan biçimini alan tanrılara kadar pek çok tanrı türüne inanıyorlardı. İnsan biçiminde görülen ve tasvir edilen Etrüsk tanrılarının bir kısmı Romalılar ve Yunanlılarla aynıdır. Günümüze çok az yazılı belge ulaşmıştır ama Etrüsk sanatında bronz veya pişmiş topraktan Tanrı veya tanrıçaların, yalvaranların, belki de arzu edilen bir bebeğin heykelcikler veya modeller yaygındı. Örneğin; MÖ. 4.-3. yüzyıla tarihlendirilmiş kadın bir adakçının bronz heykelciğinin sol elinde bir nar tuttuğu görülmektedir. Zarif giyimli bu kadının başında bir taç ve boynuna üç dilimli kolye ucu vardır. Elinde genellikle Turan (Roma: Venüs) veya Phersipnei (Roma: Persephone) ile ilişkilendirilen doğurganlığın sembolü olan bir nar bulunmaktadır (Görsel.1).

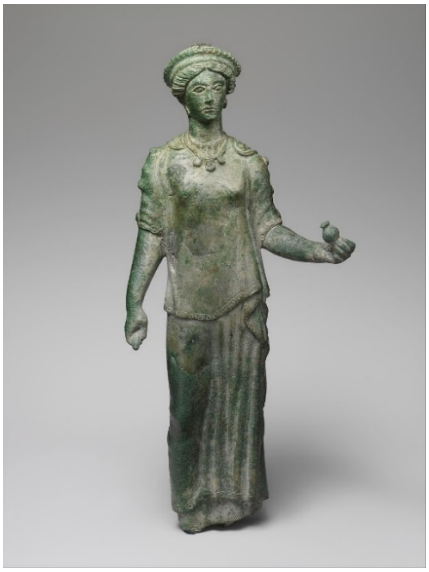

Görsel.1: Sol elinde nar tutan Etrüsk'lü kadın heykeli. (https://www.metmuseum.org, 19.07.2024).

Nar; Mezopotamya mitolojisinde tatlı, besleyici ve daima kutsal bir meyve olarak görülmüştür. Nar ağacına kutsallık atfeden Sümerler, Tanrıçaları İnanna'yı bu bitkiyle özdeşleştirmişlerdir. Günümüze ulaşan Sümer metinlerinde Tanrıça İnanna'nın narı çok sevdiği belirtilmekte olup, bu ağacı "huluppu" olarak adlandırmıştır. Mesela Gılgamış Destanı'nda kötü karakterli Lilith'in bu ağaca musallat olduğu ve bunun üzerine İnanna'nın ağacı kendi kenti olan Uruk'a getirdiği kaydedilmiştir (Yılmaz, 2023: 12).

MÖ. 1000'lerde nar, Asurlularda sıklıkla tüketilen bir meyve olmuş ve birçok arkeolojik kalıntı tespit edilmiştir. Günümüzde Metropolitan Museum of Art'ta korunan Asur tanrısının rölyefi (Görsel.2), Neo-Asurlulara ait olup, yaklaşık MÖ 911-612 yıllarına tarihlendirilmiştir. Nimrud Kuzeybatı Sarayı arkeolojik kazılarından çıkarılmıştır. Bu tür figürler, bazen Asur kralı figürünün ya da stilize edilmiş bir "kutsal ağacın" yanında, sarayın her yerinde görülmektedir. Panodaki figürün başı sola dönüktür. Sol elinde bir topuz, sağ elinde ise bir nar buketi vardır. Figür, tanrısallığı simgeleyen boynuzlu bir başlık ve takılar takmaktadır. Büyük bir sarkıt küpe, iki şerit boncuk ve ara parçadan oluşan bir yaka, hayvan başı uçlu pazıbentler ve bileziklerden birinde büyük bir kolye görülmektedir.

Görsel.2: Elinde nar tutan Asurlu figür. (https://cdli.mpiwg-berlin.mpg.de, 21.07.2024).

Görsel.3'de sunulan örnek; MÖ yaklaşık 9.-8. yüzyıla ait olup, 3,3 × 2,6 × 2,6 cm. boyutlarındadır. Asurnasirpal II'nin Kuzeybatı Sarayı'ndaki bir kuyuda bulunmuştur. Sapın deriyle birleştiği yerdeki yatay delik, bu parçanın bir giysiye dikildiğini veya bir taçtan sarkıtıldığını düşündürmektedir. Çok sayıda çekirdeği nedeniyle doğurganlığın sembolü olan narlar, kraliyet Asur kadınlarının kıyafetlerinde ve mücevherlerinde süsleme olarak tercih edilmiştir. Nar boncukları kolyelere dizilmiş ve Kuzeybatı Sarayı'nın duvarlarını kaplayan kabartmalardaki figürlerin giydiği cüppelere ve taçlara işlenmiş olarak tasvir edilmiştir (https://www.metmuseum.org, 24.07.2024).

Görsel.3: Asur fildişi nar. (https://www.metmuseum.org, 24.07.2024)

Nar ve hurma Babil toplumunda en çok sevilen ve tüketilen meyvelerdir. Dolayısıyla da Babil toplumunda bu meyveye bazı kehanetler ve mucizeler yüklenmiştir. Babil askerleri savaşlardan önce nar tohumları çiğneyerek yenilmez olduklarına inandırılmışlardır veya rüyalarında nar taneleri yediğini gören Babilliler bunu evlilik veya diğer sözleşmeler için olumlu bir durum olarak yorumlamışlardır (Yılmaz, 2023: 74). Sud'un evlenmesi şiirinde; "hemen hemen hiç bilinmeyen ve ikinci dereceden bir tanrıça olan Sud'un nasıl Enlil'in ünlü eşi olduğu ve nasıl Ninlil'in hem ismini hem de ayrıcalıklarını ele geçirdiği" (Bottero ve Kramer, 2020: 126) anlatılır ki burada aynı zamanda Enlil'in müstakbel gelinine sunduğu hediyeler arasında nar da vardır.

"Enlil hepsini hemen getirtti Ereş'e
[ ] hurmalar, incirler, ağır narlar, [ ]
Kirazlar, erikler, cevizler, fıstıklar, palamutlar
Sepet sepet Dilmun hurması
Koyu renkli salkımlar
İri taneli narlar…" (Bottero ve Kramer, 2020: 132).

Hitit mitolojisinde asıl kuşburnu bitkisinin önemli bir yeri vardır. Kaybolan Tanrı Efsaneleri'nde kuşburnu bitkisiyle birlikte genellikle incir, kuru üzüm ve nar gibi şifalı bitkilerle listelenmiştir (Karauğuz; 2015: 23). Geç Hitit kaynaklarında nar, Tanrıça Kubaba sembolü olarak nitelendirilmekle birlikte, kökeni ve tanrıçalarla arasında bağ kurulması MÖ 4000'li yıllara kadar geri gitmektedir. Nar kelimesi Sümerce'de, "nu.úr.ma", Akadca'da ise "nurmū" şeklinde görülmekte olup, Tanrıça İştar ile ilişkilendirilmiştir. Mezopotamya metinlerinde Tanrıça İştar ile ifade edilen "huluppu" kelimesinin nar ağacı olduğu düşünülmektedir. Bu toplumlarda nara sembolik olarak cinsellik de yüklenmiştir. Çocuk düşürme ya da gebeliği önleme ritüellerinde de kullanılan bir simgedir. Ayrıca Geç Hitit toplumuna ait Tanrıça Kubaba'nın yazılı kaynaklarında narın bereketin kaynağı, doğumu, yaşamı ve bağışlayıcılık özellikleri ifade edilmiştir (Karakaya, 2022: 44) (Görsel.4).

Görsel.4: Tanrıça Kubaba ve elindeki nar. (https://arkeofili.com, 22.07.2024).

Muazzez İlmiye Çığ bir kitabında, zengin bir Hititlinin mallarını gösteren bir tablette iki öküz, yirmi iki koyun, altı koşum öküzü, iki dişi, iki erkek kuzusuyla on sekiz dişi koyun, dört oğlağı, bir teke ve bir erkek oğlak ile on sekiz keçi, hepsi birden otuz sekiz hayvan; bir ev, hayvanlar için Parakalla'da üç dönüm

çayır ile Hanzura kasabasında on dönüm kadar bağ ve bahçe; içinde kırk elma ağacı, kırk iki nar ağacı bulunduğu belirtilmiştir (Çığ. 2005: 117). Narın bir kişinin mal varlığı listesinde yer alması, Hititlilerde nara verilen önemi göstermektedir.

Mısır'da nar ağacı hiçbir zaman kutsal bir ağaç olarak görülmemiştir. Yine de muhtemelen içerdiği çok sayıda tohumdan dolayı doğurganlığın sembolüdür. Narın bilinen en eski arkeolojik oluşumu Mısır'da Orta Krallık'a veya ikinci Ara Döneme tarihlenir. Arkeolojik kaynaklara göre Yeni Krallığa tarihlenen en eski nar, Hatşepsut ve Tutmose III yönetimindeki hazinenin gözetmeni olarak hizmet eden Djehuty'nin mezarında bulunan kurumuş halde bir meyve olarak görülür. Deir el-Bahari'deki Hathor Tapınağı'ndaki Tuthmose III'ün temel yataklarında bir nar bulunmuştur. Yeni Krallık döneminde özel ve kraliyet anıtlarının duvarlarında nar tasvir eden sahneler ortaya çıkmıştır. Neferhotepat el-Khokha'nın mezarında özel bir bahçenin incirleri, çınarları ve üzüm asmaları arasında iyi giyimli iki kadın narlarla tasvir edilmiştir. 19. Hanedanlıkta Ipuy'un mezarında bahçıvan bir bahçeyi sulamak için kuyudan su çekmektedir. Arkasında ise çiçek açan bir nar ağacı vardır (https://www.academia.edu/44213156/Pomegranates_of_ancient_Egypt_representations_uses_and_religious_significance, 26.07.2021) (Görsel.5).

Görsel.5: 19. Hanedanlıkta İpuy'un mezarında nar ağacı figürü. (https://www.academia.edu/44213156/Pomegranates_of_ancient_Egypt_representations_uses_and_religious_significance, 26.07.2021).

Bir diğer örnek ise Yukarı Mısır'daki Erment'e ait olan bir paneldir ve MS. 7. veya 8. yüzyıla tarihlendirilmiştir. Panelin gövdesinde dallar içinde bir haç, üstünde yazılar vardır. En önemlisi ise üçgen biçimindeki üst kısmında iki yaprağın ortasında yer alan bir nar motifi bulunmaktadır. Nar motifi temel olarak üreme, bereket ve bolluğu sembolize ettiği için bir kadına ait olduğu düşünülmektedir (Görsel .6).

Görsel.6: Mısır'dan mermer bir panel. (https://collections.vam.ac.uk, 21.07.2022)

İran'da "Ağaç, Iran mitolojisinde de kendini açıkça belli eder. Bu ağaç, hiç şüphesiz, bazen Lıui'ma,

bazen asma, nar, köknar, sedir ve belki de meşe ağacı olan, Asur sanatındaki kutsal ağaçla aynıdır" (Mackenzie, 1995: 120). "İran mitolojisinde ise nar, yenilmezliğin ve güçlülüğün sembolü olarak gösterilmekte olup, İsfandiyar'ın nar yedikten sonra yenilmez olduğuna inanılmıştır" (Duymuş Floriotti, 2015: 33).

Görsel.7: İbrik (https://collections.vam.ac.uk, 27.09.2021).

Örneğin; Görsel.7'deki ibrik, günümüzde Victoria & Albert Museum'da sergilenmektedir. 1100-1200 arasına tarihlenen İran Horasan'da üretilmiş bu ibriğin sapında kuş başı şeklinde bir mahmuz varken, sapın tepesi bir nar şeklindedir. (https://collections.vam.ac.uk, 27.09.2021).

Ayrıca aslında Arap edebiyatında doğmasına rağmen, 13. yüzyıl İran edebiyatının Varka ve Gülşah Mesnevisinin minyatürlerinin Abdülmü'min el Hûyî adında bir nakkaş tarafından Konya'da resmedildiği bilinmektedir ki; bazı sahnelerde cennet meyvesi olarak düşünülen nar resmedilmiştir.

Çin mitolojisinde "ağaç ve çalılara sembolik anlamlar yüklemek Taoizmin Tang hanedanı döneminde organize bir din olarak yükselmesinden beri yaygındır. Bazı çalılar ve bitkiler de sembol olarak kullanılır. İsminden dolayı (tsao tzu) hurma ağacı, meyvelerinin içerdiği çok tohum nedeniyle nar (shih liu) ve nilüfer (lien hua) üremenin sembolü olmuştur" (Ferguson, 2020, 103). Görsel.8'de gösterilen hacı matarası; 17. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilmiştir. Ming hanedanlığına aittir. Şeftali ve narlarla süslenmiş matara, günümüzde Zürih Rietberg Müzesi'nde korunmaktadır.

Görsel.8: Ming Hanedanlığı hacı matarası.
(https://www.chinasage.info/symbols/flowers-and-fruit.htm,28.02.2024).

Çin'de Narlar, tatlılar veya kahvaltılık yoğurtlarla iyi giden tatlı, ekşimsi ikramlardır, ancak tek başlarına da tüketilirler. Açıldığında çok sayıda çekirdeği olmasıyla bilinirler. Çince uğurlu terimlere çevrildiğinde, bu çok sayıda çekirdek doğurganlığı temsil eder hale gelmiştir. Bunlar, yeni evli çiftlere daha fazla çocuk sahibi olmalarını teşvik etmek için verilen popüler meyvelerdir ve Buda'nın genellikle nar tutarken tasvir edilmesi de ilginçtir. Narlar için diğer sembolik anlamlar arasında parlak kırmızı renkleri nedeniyle uzun ömür ve refah da bulunur (https://thehkhub.com/chinese-new-year-fruits,25.01.2024). Yunan sanatı ve Yunan dünyasında nar, hem yaşam hem de ölüm sonrasıyla ilişkilendirilmiştir. Bunun nedeni, her yılın belirli bir kısmını nar çekirdeklerini yediği için Yeraltı Dünyası'nda geçirmeye mahkûm olan tanrıça Demeter'in kızı Persephone'nin hikayesinde en açık şekilde görülmektedir. MÖ. 5.-4. yüzyıla tarihlendirilen pişmiş toprak nar figüründe olduğu gibi (Görsel.9).

Görsel.9: Pişmiş topraktan nar figürü. (https://www.metmuseum.org, 12.05.2020)

> Persephone'un kaçırılmasında Hades
> "Zeus'a boyun eğdi ve eşine hemen şöyle dedi: Persephone, siyah giysili tanrıçaya, annene geri dön, lütufkâr bir yürekle git, artık o kadar kederli olma. Ölümsüzler arasında sana yaraşmayan bir koca olmayacağım, ben Zeus babanın öz kardeşiyim. Fakat eğer daima burada olursam tüm canlı varlıklara hükmedecek ve tanrılar arasında en büyük saygıyı göreceksin. Kim sana hakaret eder ve nadim olup kurban sunmazsa, bunun cezasını sonsuza kadar çekecek. Hades böyle dedi. Persephone sevinerek ayağa kalktı. Kocası ise, hep Demeter'in yanında kalmasın diye, ona yemesi için fark ettirmeden, arkadan, bal gibi tatlı bir nar çekirdeği verdi…Persephone arabayı terk ederek diğer taraftan Demeter'e doğru koştu. Kucaklaşırken Demeter, kızına, Hades'in yanındayken bir şeyler yiyip yemediğini sordu. Eğer yediyse, yılın üçte birini yeraltında zorundaydı ve ilkbaharla birlikte geri gelerek sadece diğer üçte ikisinde annesinin ve ölümsüzlerin yanında kalabilecekti" (Kerenyi; 2019: 198).

Persephone'nin nar tanelerini yemesi ile evlilik bağının sonsuzluğu sembolizmi oluşmuştur. Yunan mitolojisinde ayrıca tanrıça Hera'nın narla birlikte tasvirlerinin temelinde kadınların hayatını düzenlemesi, anneliği ve doğumu koruması vardır. Tanrıça genellikle bir taht üzerine oturmuş olarak, bir elinde çoğalmanın sembolü olan nar, diğerinde ucunda kuğu kuşu bulunan bir hükümdarlık asasıyla betimlenmektedir. Tanrıça Afrodit aşk ve şehveti sembolize etmekte olup, kutsal nar ağacını Kıbrıs adasına kendi eliyle dikmiştir. Zeus'un oğlu Dionysos parçalanarak öldürüldüğünde, bedeninden akan kanlardan nar ağacı bitmiştir. (Cerrahoğlu, https://www.altayli.net/mitolojilerde-ve-turkiyede-derlenen-masallarda-narin-yeri.html, 23.07.2020).

Odysseus'un dördüncü bölümünde ise Phaiaklara, Hades ülkesindeki yaşadıklarını anlatırken, gemisine dönmeden önce Tantalos'u gördüğünü, suyun içinde susuzluk çektiğini; dallarında elma, armut, nar, incir, zeytin, bal tatlısı meyveleri olan ağaçların altında durduğunu ama meyvelerden birini koparmak istese ani bir rüzgârın ona engel olduğunu belirtmiştir (Rosenberg, 2003: 367).

Yunanlarda nar yaşamı ve ölümsüzlüğü sembolize etmesi nedeniyle; mezar taşlarında da bulunmaktadır. Örneğin; yaklaşık olarak MÖ. 530'lara tarihlendirilen mermer bir mezar taşının "kaidesinde şunlar yazılıdır: Sevgili Me[gakles]'e, ölümü üzerine babası ve sevgili annesi [beni] anıt olarak diktiler". Bu, Arkaik dönemden günümüze ulaşan türünün en eksiksiz mezar anıtıdır. Şafttaki genç, bileğinden sarkan bir aryballos (yağ şişesi) ile bir atlet olarak gösterilmiştir. Atletizm her erkek çocuğunun eğitiminin önemli bir parçasıydı ve yağ, egzersizden sonra temizleyici olarak kullanılırdı. Yunan mitlerinde hem doğurganlık hem de ölümle ilişkilendirilen bir meyve olan bir nar tutuyor; bu da muhtemelen ölümünden önce ergenliğe ulaştığını gösteriyor (https://www.metmuseum.org, 16.10.2021), (Görsel.10).

Görsel.10: Yunan mezar taşı detayı. (https://www.metmuseum.org, 16.10.2021)

Nar; Hindistan'da bazı Hindu geleneklerinde refah ve doğurganlığı, Ermenistan'da doğurganlık, bolluk ve evliliği sembolize eder. Pakistan, Afganistan, Azerbaycan ve İran'da nar festivalleri vardır.

Türk mitolojisinde ise genel olarak ağaçların ayrı bir yeri vardır ki; elma ve nar meyveleri üremenin, çoğalmanın sembolüdür. İslamiyet öncesinde Türk toplulukları arasında çam, kayın, ardıç, selvi, çınar ağaçlarının yanı sıra elma ve nar ağaçlarının da kutsal olduğu düşünülmüştür. Hala günümüzde de süren adak adama, kurban kesme ve dua ederek dilekte bulunma ritüelleri bazı bölgelerde sürmektedir (Işık, 2004: 100). Hazaralar çocuğu olmayan kadınlara narın tüm tanelerinin bitirilmesi şartıyla, kara kabuklu narın tanelerini okuyarak yedirdikleri bilinmektedir (Ergun, 2004: 846). Bu nedenle İslamiyet'ten sonra 13. yüzyıldan itibaren gerek Kubadabad Sarayı çinilerinde gerekse taş süslemelerde ağaçlar, kuşlar ve nar motifleri bolca görülmektedir. Hala Anadolu'da bazı inanışlar sürmektedir. Akdeniz ve Ege bölgesinde düğünlerde nar parçalama töreni vardır. Balıkesir Sındırgı çevresinde nar parçalanır, en çok tane yiyen genç kızın önce evleneceğine inanılır (Torlak, 2021). "Hatay yöresinde gelinin, damat evine gelince eline bir nar meyvesi verilmiştir" (Öksüz,2020: 70).

Anadolu'da narla ilgili birçok masal, rivayet ve hatta türküler dahi söylenmektedir. Aydın-Kuyucak'taki bir evin bahçesinde nar ağacının bulunduğu, bu ağacın dibinde bir dede olduğuna inanılmakta, ağaç her zaman temiz tutulmakta ve budanmamaktadır (Torlak, 2021). Türkülere de bir örnek verilirse;

Nar ağacı budam budam,
Yar yitirdim gülüm nerelerde bulam.
Kırk güzel içinde gözlerinden bilem.
Haydi gel yanıma sallanaraktan
Bir su doldur ver ırmaktan
Kurtulurum bir gün sana yalvarmaktan
Nar ağacı narsız olmaz
Benim gönlüm yarsız kalmaz
Benim yarim bensiz olmaz" (Mirzaoğlu-Sıvacı, 2005: 50).

Minimalist Enstalasyonlarda Porselen Kullanımı

Porselen kelimesinin, Latincede "istiridye" anlamına gelen "Porsella" sözcüğünden türediği düşünülmektedir. Kelime Çin kaynaklı olmasa da porselenin anavatanının Çin olduğu bilinmektedir. Porselen, pişme rengi beyaz, gözeneksiz ve yarı şeffaf yapısıyla, sanat dünyasında özgün ve önemli bir konuma sahip seramik malzemelerden biridir. Porselenin kullanımı, Çin'de Tang Hanedanı (618-907) dönemine kadar uzanır. Song (960-1279) ve Ming (1368-1644) hanedanlıkları döneminde porselen sanatı doruk noktasına ulaşarak mavi-beyaz süslemeleriyle dünyaca ünlü hale gelmiştir. Avrupa'da porselen sanatı, 18. yüzyılda Meissen Porselen Fabrikası'nın (1710) kurulmasıyla gelişmeye başlamış, ardından Fransız Sevres ve İngiliz Wedgwood gibi markalar, porseleni sanatsal bir söylem aracı haline getirmiştir (Gül ve Özkan, 2021:435). Porselen, geçmişten günümüze hem işlevsel hem de sanatsal bir malzeme olarak önemini korumuştur. Çin'de başlayan ve Avrupa'da gelişen bu malzeme, farklı kültürlerin estetik anlayışını ve teknik becerilerini yansıtan eşsiz eserler ortaya çıkarmıştır. Doğu'nun ince işçiliği ve detaycılığı, Batı'nın yenilikçi yaklaşımlarıyla birleşerek porseleni sadece günlük kullanım eşyası olmaktan çıkarmış, onu bir sanat objesi haline getirmiştir.

Günümüzde porselen sanatı, geleneksel üretim yöntemleri ile çağdaş tasarım anlayışını birleştiren sanatçılar tarafından yeniden yorumlanmaktadır. Sanayi devrimiyle seri üretime geçiş porselenin yaygınlaşmasını sağlasada el yapımı porselen eserler benzersiz dokuları ve estetik değerleriyle özel bir yere sahiptir. Dijital tasarım teknikleri, üç boyutlu baskı ve farklı yüzey uygulamaları gibi modern yöntemler, porselenin geçmişteki estetik duyarlılığını bugünün anlayışıyla birleştirir. Bu süreç, porselenin teknik gelişiminin yanı sıra estetik, kültürel ve sanatsal bir dönüşüm geçirdiğini de gösterir. Geleneksel ve çağdaş yorumların birleşimi, porseleni sanatçılar için önemli bir konuma taşımıştır.

Porselen, estetik ve teknik nitelikleriyle benzersiz bir seramik malzemedir. 20. yüzyıldan itibaren sanatçılar tarafından yalnızca geleneksel işleviyle değil, kavramsal sanatın bir bileşeni olarak da kullanılmaya başlanmıştır. Yüksek sıcaklıkta pişirilmesi sayesinde dayanıklıdır; ayrıca parlak yüzeyi ve ışık geçirgenliğiyle görsel bir derinlik sunar. Bu özellikler, biçim, ışık ve gölge ilişkilerini araştıran sanatçılar için yeni ifade olanakları yaratmıştır. Rafine yapısı ve yarı saydamlığı, ışıkla kurulan etkileşimi ön plana çıkararak özgün üretimlere zemin hazırlar (Aşan, 2011:2). Işık geçirgenliği, yalnızca görsel bir özellik olarak değil, aynı zamanda eserin kavramsal boyutunu derinleştiren bir araç olarak değerlendirilir. İnce dökümlerle elde edilen yüzeyler, ışığın malzeme içinde kırılıp yayılma biçimlerini görünür kılar; bu durum, eserin mekânsal algısını dönüştürür. Özellikle minimalist yerleştirmelerde, malzemenin fiziksel özellikleriyle estetik işlevi arasındaki ilişki ön plana çıkar. Böylece ışık, yalnızca aydınlatıcı bir unsur olmaktan çıkarak, anlatının etkin bir bileşenine dönüşür.

Porselen fiziksel yapısı gereği, minimalist sanatın temel anlayışıyla uyum içindedir. Günümüzde pek çok çağdaş sanatçı, bu anlayışı ileri taşıyarak, ışık, gölge, ses ve hareket gibi unsurları da işlevlerle

bütünleştirmektedir. Minimalist enstalasyon sanatında porselenin kullanımı, yalnızca biçimsel bir estetik tercih değil, aynı zamanda mekân, malzeme ve izleyici arasındaki ilişkilere odaklanan kavramsal bir yaklaşımı yansıtır. Bu anlayışla çalışan sanatçılar, yüzeyin hassasiyeti, ton geçişleri, hacim ve doku çeşitliliği gibi ögeleri ön plana çıkararak porseleni yoğun bir dikkat ve algı gerektiren bir deneyim alanına dönüştürür. Bu tür yerleştirmelerde porselen, görsel sadeliğin ötesine geçerek mekâna yapılan müdahaleler, malzemenin doğasına yapılan vurgu ve izleyiciyle kurulan doğrudan ilişkiler aracılığıyla düşünsel bir derinlik kazanır. Bu bağlamda porselen hem bir anlatım aracı hem de temsilin kendisini sorgulayan bir ifade biçimi olarak değerlendirilmektedir (De Waal, 2003:186–188).

Bu çerçevede, minimalist seramik pratiğinde öne çıkan sanatçılardan biri Edmund de Waal'dır. Sanatçı 1964 yılında İngiltere'nin Nottingham kentinde doğmuştur (Gagosian, t.y.). De Waal, seramik alanında toplama, arşivleme ve nesnelerin yerleşimi üzerine yoğunlaşarak, minimalist estetikle eserler üretir. Sanatçı, enstalasyonlarında küçük ve benzersiz kapları dikkatle düzenleyerek, gelenek ile modernite, minimalizm ile mimari yapı arasında diyalog oluşturur. Tasarımlarında tekrar ve ritim kavramlarını öne çıkaran De Waal, edebiyat, müzik ve meditasyon gibi farklı alanlara duyduğu ilgiden beslenmektedir (Max Hetzler, t.y.).

Sanatçı, porselen eserlerini büyük ölçekli gruplar halinde düzenleyerek görsel etkisini artırırken, el yapımı sürecin incelikli tekrarlarını koruyarak sanatsal bütünlüğü sürdürür. Sanatçının belirli dönemlerde ürettiği eserlerde bu yaklaşım somut biçimde gözlemlenmektedir. Edmund de Waal'ın siyah ve beyaz porselen kaplarla gerçekleştirdiği minimalist yerleştirmeleri, söz konusu anlayışın dikkat çekici örneklerindendir. 2023 tarihli "Nostos" adlı porselen yerleştirmesi (bkz. Resim 2), çeşitli yüzey dokuları ve biçimsel düzenlemelerle estetik çeşitlilik sunar. Sanatçı, mat, parlak ve pürüzsüz yüzeyleri bir arada kullanarak farklı duyusal etkiler yaratır; beyaz porselen üzerinde krem ve soluk seladon sırlarını eş zamanlı uygulayarak ton varyasyonlarını belirginleştirir.

Tarihi Tekstil Örneklerinde Nar Motifi

Görüldüğü üzere, hemen hemen tüm kültürlerin mitolojilerinde yer almış olan nar motifi, birçok sanat eserinde olduğu gibi yüzyıllardır tekstillerde de tasarım öğesi olarak kullanılmıştır. İnsanoğlunun çözgü / atkı ilişkisini kurduğu dönemlerden itibaren, örtünme ihtiyacının yanı sıra süsleme de devreye girmiştir. Dokuma kumaşların kökeninin MÖ. 6000'li yıllara dayandığı arkeolojik kazılarla kanıtlanmıştır. Bu nedenle; dikey ve yatay düzlemde olan, en az iki iplik sistemiyle dokuma yüzeyinin oluşması sisteminin tarihinin 8000 yıl öncesine ve Anadolu'ya dayandığı düşünülmektedir (Dölen, 1992: 275). Çok eski devirlerden günümüze tekstil örnekleri ulaşmamış bile olsa, heykellerde, kabartmalarda veya yazılı tabletlerde dokumacılıkla ilgili birçok kanıt günümüze kadar ulaştığının örnekleri yukarıda sunulmuştur. Nar motifinin de en eski örnekleri Kopt kumaşlar üzerinde görülmektedir. Bu tür dokumalarda desen ya tezgâh üstünde ya da dokunduktan sonra işleme ile yapılmaktadır. Zamanla tezgâh tiplerindeki çeşitlilik ve gelişme sonucunda çok daha karmaşık yapılı dokumalar yapılmaya başlanmıştır. Araştırmalar sırasında tespit edilen nar desenli antik örnekler aşağıda sunulmaktadır.

Görsel.11: Mısır dönemi kare goblen parçası. (https://www.metmuseum.org , 12.07.2024)

En eski nar desenli dokuma Mısır'a ait olup, 5. ile 7. yüzyıllara tarihlendirilmiştir. Görsel 11'deki örnekte yün ve keten ipliklerle işlenerek yapılmıştır. O dönemlerde tunikler ve ev eşyaları genellikle yuvarlak ve kare madalyonlar ile dekore edilmiş ve sıklıkla çiftler halinde düzenlenmiştir. Bu kare madalyon parçasındaki siyah asma kıvrımı, mavi bir su kuşu ve bir nar motifleri bulunmaktadır. Kuşlar ve asma kıvrımlarının kullanımı klasik dünyadan daha sonraki Bizans ve İslam sanatına kadar devam eden bolluk motifleridir.

Görsel.12: Kopt kumaş parçası.
(https://exhibits.stanford.edu/medieval/catalog/112-4446, 13.02.2021)

600-699 arasına tarihlenen Mısır Kopt kumaş parçasının boyutları 34.3 x 62.2 cm'dir (Görsel.12). İki ince bordür arasında yer alan asıl bordürde madalyonlar içinde çeşitli meyve motifleri dokunmuştur.

Görsel.13: Kopt tünik.
(https://www.bmimages.com/preview.asp?image=01613330070. 25.07.2024).

Görsel.13.a.: Kopt tünikten detay.
(https://www.bmimages.com/preview.asp?image=01613330070. 25.07.2024).

Görsel.13 ve 13.a'da detayı görülen kopt tunik; 5. yüzyıla tarihlendirilmiş olup, Mısır veya Sudan'a ait olduğu ön görülmektedir. Ham ketenden bezayağı tekniğiyle dokunmuş tuniğin üzerine mor iplikle goblen dokuma yapılmıştır. Dikey şeritlerde dairesel formların içinde asma yaprakları, kıvrık dallar, küçük kuşlar, narlar ve yapraklar bulunmaktadır.

Görsel.14: İtalyan tafta kumaş. (https://collections.vam.ac.uk , 11. 03.2021)

Görseldeki tafta kumaş parçası 1350-1400 yılları arasında İtalya'da üretilmiştir (Görsel.14). 23 x 29 cm boyutlarında olan kumaş parçasının zemininde dimi dokuma tekniği ile ipek ve altın iplikler kullanılmıştır. Dokumanın zemin rengi kremdir. Desenler solmuş olsa bile kırmızı altın ipliklerle oluşturulmuştur. Tam tasarımın parçası, stilize edilmiş büyük çiçekler, narlar ve yapraklar arasında diz çökmüş, yakalı bir dişi geyik görülmektedir. Raportun alt ve üst kenarlarında aslan olduğu düşünülen bir motifin parçaları vardır. 14. yüzyılın ortalarından itibaren İtalyan dokumacılar tasarımlarını Doğu'dan ithal ipeklerle Avrupa motiflerini harmanladıkları ipekler üretmişlerdir. (https://collections.vam.ac.uk, 11. 03.2021).

Görsel.15: İtalyan kadife kumaş parçası. (https://collections.vam.ac.uk , 11.03.2021).

Muhtemelen 1450-1500 yılları arasında İtalya'da dokunduğu düşünülen kumaş parçasında olduğu gibi "nar" olarak isimlendirilen motife bazı kaynaklarda deve dikeni de denildiği görülmüştür. Kumaşın zemini çimen yeşili ipek ve desenler şarap rengi kadife dokuma tekniğinde üretilmiştir. Örneğin merkezindeki nar motifi, koyu zümrüt yeşili bir kontürle çevrelenmiştir. Motifin içinde ise kırmızı tohumlar altın ipliklerle vurgulanmıştır. İtalyan dokumalarında her ne kadar nar / deve dikeni olarak isimlendirilse de motifin Osmanlı ile olan ticari ilişkiler sonucunda Avrupa'ya geçen Hatai motifinin uyarlaması olduğu düşünülmektedir.

Görsel.16: Osmanlı kemha parçası. (https://www.metmuseum.org, 23.05.2021).

Görsel 16'da 16. yüzyıl ortalarında muhtemelen İstanbul'da üretilmiş bir kemha parçası bulunmaktadır. 61 x 67,3 cm boyutlarında olan kumaş, ipek ve metal ipliklerle üretilmiştir. Kaydırmalı bir raport sistemi vardır. Uçları sivri biten oval madalyonların en ortasında lale motifi, madalyonların etrafını saran lacivert zeminli bordürde ise nar ve lale motifleri yer almaktadır. Bu parçanın zemini mavidir ve desen beyaz, somon, altın ve gümüşle vurgulanmıştır. 16. yüzyılda dokuma ipek, Osmanlı ekonomisinin ayrılmaz bir parçasıydı ve Osmanlı hazinesine önemli gelir sağlayan önemli bir ticaret kalemiydi. Ayrıca bireysel servetin bir göstergesi olduğundan değerli taşlar ve metallerle birlikte kullanılıyordu.

Görsel.17: Alman nar desenli duvar süsü. (https://www.metmuseum.org , 23.05.2021).

Aynı yüzyılda Nuremberg – Almanya'da üretilmiş olan brokarda yün, keten ve metalik iplikler kullanılmıştır. 243,8 × 101,6 cm boyutlarındadır. Tasarımın zemin ve bordürlerinde nar motifleri yer almaktadır (Görsel.17). Yine aynı yüzyılın sonuna ait olan İngiliz masa halısının bordüründe armaların yanlarında nar motifleri bulunmaktadır (Görsel.18 ve 18.a). Parça 195,6 x 96,5 cm boyutlarında olup, kanvas zemine yün ve ipek ipliklerle işleme olarak üretilmiştir. 16. yüzyılda Avrupa'da çok zenginler hariç zeminde tekstil ürünleri kullanılmazdı. Sadece havlı dokumalar, goblenler veya işlemeli "halılar" genellikle masaları süslerdi. 16. yüzyıl İngiliz dekoratif sanatlarına özgü olgun meyveler, çiçekler ve sebzeler, dönemin işlemeli nesnelerinde sıklıkla görülen çeşitlerdir. Bunlara Tudor gülleri, narlar, armutlar, kabak, hanımeli ve üzümler de dahildir.

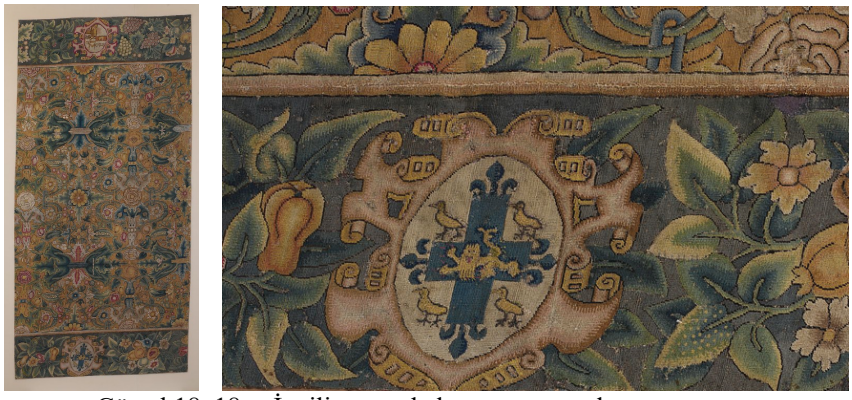

Görsel.18, 18.a: İngiliz masa halısı parçası ve detayı.
(https://www.metmuseum.org , 29.07.2024).

Görsel.19: İspanyol kumaş parçası. (https://collection.cooperhewitt.org , 20.04.2021).

Örneklerde de görüleceği üzere, günümüze ulaşan örnekler 16. yüzyıl ağırlıklıdır. 26.5 x 19.5 cm boyutlarında olan İspanyol kumaş parçası (Görsel.19); ipek ve ketenle damask dokuma tekniği ile üretilmiştir. Atlamalı ve kaydırmalı raportludur. En alt sıradan itibaren yapraklarla çevrilmiş nar motifleri belirgindir.
17. yüzyılın tekstil ürünlerinde de nar motifinin sıkça kullanıldığı görülmektedir. Görsel.20'de yer alan Osmanlı keten örtü veya yorgan kılıfı olarak tanımlanan örnek; 1600-1700 yılları arasında üretilmiştir. Soter rapotlu desen; 87,5 x 79,5 cm boyutlarında olup, keten bezayağı zemin üzerine ipek ipliklerle stilize çiçekler, narlar ve çintemani motifleri işlenmiştir. Dönemin Osmanlı sarayında bu tür popüler olan ev tekstili ürünlerinde daha pahalı olan, dokunmuş ipekler kullanılmıştır. İşlemeler dokuma kumaşlara nazaran daha az maliyetlidir ve kadınlar evde yapabilir.

Görsel.20: Osmanlı keten örtü. (https://collections.vam.ac.uk , 09.02.2022).

Görsel.21: Osmanlı yastık örtüsü. (https://collections.vam.ac.uk, 01.08.2024).

Osmanlı yastık örtüsü 1700-1730 arasına tarihlendirilmiş olup, 159 x 66 cm boyutlarındadır (Görsel.21). Yastık kılıfı beyaz ipek zemin üzerine kırmızı ve yeşil kadifeden yapılmıştır. Ortada yer alan penç motifinin çevresinde sekiz adet lale ve onları çevreleyen tomurcuklar vardır. Kenarlardan ortaya doğru nar dalları uzanmaktadır. Alt ve üst bordürde, her birinde stilize bir gül tomurcuğu bulunan altı dilimli bordür yer almaktadır.

Görsel.22: Özbek kadın giysi. https://www.clevelandart.org, 03.03.2022).

1850-1875 yılları arasına tarihlenen Özbek kadın giysisi (munisak), 132,1 x 150 cm boyutlarındadır (Görsel.22). Bu tür giysiler Orta Asya'da erkekler ve kadınlar tarafından giyilirdi. V şeklinde yakası, dar gövdesi ve hafifçe genişleyen eteği vardır. İkat tekniğinin getirdiği düzensiz konturlarına sahip, stilize edilmiş çiçek açan bitkiler, narlar ve uğurlu kıvrımlı koç boynuzları içermektedir. Bu tür kadın kaftanları Orta Asya'da kültürel açıdan önemliydi. Damadın ailesinden gelen kumaşlarla düğün çeyizleri için yapılan kadınlar, yaşamları boyunca geçiş ayinleri için, gelin olarak, aile festivallerinde ve cenazelerde munisak giyerlerdi.

Görsel.23: ABD. nar desenli kumaş parçası. (https://www.metmuseum.org , 11. 09.2021).

Görsel.23'deki dokuma, Amerikalı tasarımcı Cheney Brothers tarafından yaklaşık olarak 1883'te üretilmiştir 38,1 x 53,3 cm boyutlarındaki ipek dokumada, nar demetleri ve kıvrımlı yapraklar bulunmaktadır.

Görsel.24: Meksika nakışlı örtü. (https://www.collectorsguide.com, 02.08.2024).

Sonuncu örnek ise Meksika sanatına aittir. 19. yüzyıl ortalarına tarihlendirilmektedir ve günümüzde Museum of Spanish Colonial Art, Santa Fe'de korunmaktadır (Görsel.24).

> Bu Meksika nakışı, merkezi madalyonun etrafındaki narları resmetmektedir. Yazıda "Sahibim Antonia Villareal y Benavides'e hizmet ediyorum. Ceralvoacas." demektedir. İspanyol sömürgeciler, narı fetihten kısa bir süre sonra Amerika'ya tanıtmıştır. 1530'ların sonlarında İspanyol tarihçi Motolinía, Meksika'nın Puebla kentinde "her türden meyve ağacının, özellikle de narların son derece iyi yetiştiğini..." yazmıştır. İspanyol misyonerler, nar çekirdeklerini Arizona, Kaliforniya ve Teksas'a getirmişlerdir. O dönemden sonra nar motifleri tekstil ürünlerinin yanı sıra gümüş, seramik, mobilya, mücevher, at arabası ve duvar resimlerinde bir süsleme elemanı olarak kullanılmıştır. Narın sömürge zamanlarında New Mexico'da başarılı bir şekilde yetiştirilip yetiştirilmediği bilinmemektedir ancak narın imgesi ve sembolizmi yaygındı. Hem çiçek hem de meyve New Mexico misyon kürsülerini, koro loftlarını ve dini kitapları süslüyordu. Narın New Mexico sandıklarının birçoğunda görünmesi, bunların çeyiz sandıkları olarak yapıldığını ve narın doğurganlığı simgelediğini düşündürmektedir (https://www.collectorsguide.com/fa/fa115.shtml, 02.08.2024).

Sonuç

Tüm kültürlerin geçmişinde toprak ve besinlerle ilgili inançlar ve söylenceler vardır. Çünkü insanoğlu beslenmek için toprağa bağımlıdır. Bu nedenle; tarihsel süreç içinde kendi coğrafyalarında yetişen veya yetiştirdikleri ürünlere çeşitli anlamlar yüklemişlerdir. Nar öyle bir meyvedir ki; kökeni MÖ 4000-3000'lere dayanmaktadır ve günümüzde Güney Amerika'dan Çin'e kadar uzanan ılıman iklimli ülkelerde yetiştiriciliği yapılmaktadır. Bu derece önem atfedilen nar; Etrüsklerde doğurganlığın sembolü, Mezopotamya'da ve Asurlularda tanrısal bir meyve, Babil'de yenilmezlik ve bereket, Hititlilerde cinselliği sembolize ettiği aynı zamanda çocuk düşürme veya gebeliği önleme eylemlerinde kullanıldığı, günümüze ulaşan tabletlerden anlaşılmaktadır. Mısır'da içerdiği çok sayıda tohumdan dolayı doğurganlığın, İran mitolojisinde yenilmezliğin ve güçlülüğün sembolüdür. Çin'de parlak kırmızı renkleri nedeniyle uzun ömür ve refahı sunmanın yanı sıra yeni evlilere verilen hediyeler arasındadır. Yunan mitolojisinde nar hem yaşam hem de ölüm sonrasıyla ilişkilendirilmiştir. Bazı Hindu geleneklerinde refah ve doğurganlığı, Ermenistan'da doğurganlık, bolluk ve evliliği sembolize eder. Pakistan, Afganistan, Azerbaycan ve İran'da

nar festivalleri vardır. Türk mitolojisinde ise meyve olarak değil, kutsal ağaçların varlığı bilinmektedir. Nar bu kutsal ağaçlarla birlikte anılan bir meyve olmuş; masallarda, türkülerde yerini almıştır. Böylesine anlamlar yüklenen narın tekstil sanatında da kullanılmıştır. Bilinen en eski örnekler, Mısır'dan günümüze ulaşan Kopt dokumalarda görülmektedir. Kopt genel olarak iki yöntemle yapılmaktadır. İlki dokuma tezgahtayken desen atkılarına elle müdahale ile veya kumaş tezgâhtan çıktıktan sonra işleme tekniğiyle. Dokuma tezgahlarının gelişmesiyle daha karmaşık dokuma örgüleri elde edilmeye başlanmış, ticaret yoluyla Çin'den batıya ipeğin gitmesiyle çok daha gösterişli kumaşlar üretilmeye başlamıştır. İpekli dokumalar dönemlerinin aristokrat kesimlerinde önemli bir yer tutmuş ve statü göstergesi olmuştur. Bu süreç içinde topluluklar mitolojilerinde ve hayatlarında bulunan nar motifini kumaşlarına aktarmışlardır.

Görüldüğü üzere nar; farklı kültürlerin mitolojik anlatılarında, sağlık reçetelerinde, masallarında, tekerlemelerinde, armalarında, sikkelerinde yer almıştır. Hemen hemen tüm kültürlerde bolluk ve bereketin sembolü olmuşken, bazen de yasaklı meyve kabul edilmiştir. Nar; şifalı bir bitki olarak kabul görmüş, tıbbi olarak tedavi edici ve panzehir olarak kullanılmıştır.

Kaynaklar

Aydın, Şengül. *Nar Bitkisinden Elde Edilen Boyarmaddenin Boyama Özellikleri ve Bazı Haslık Düzeylerinin Belirlenmesi, Tekstil Tasarımlarında Kullanılması*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, 2020.

Bottero, Jean ve Kramer, Samuel Noah. *Mezopotamya Mitolojisi* (Çev. Alp Tümertekin). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2020.

Büyükkol, Semih. "Türk Mitolojisindeki Nar Sembolünün Çağdaş Türk Resim Sanatına Yansımaları". *Ulakbilge,* 44 Ocak, 109-121. doi: 10.7816/ulakbilge-08-44-11, 2020.

Cerrahoğlu, Mine. "Mitolojilerde ve Türkiye'de Derlenen Masallarda Narın Yeri". https://www.altayli.net/mitolojilerde-ve-turkiyede-derlenen-masallarda-narin-yeri, 20.05.2020.

Çığ, Muazzez İlmiye. *Hititler ve Hattuşa İştar'ın Kaleminden*. Kaynak Yayınları, 2005.

Ergun, Pervin. *Türk Kültüründe Ağaç Kültü*. Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2004.

Ferguson, John C.. *Çin Mitolojisi*. İnanışlar, İmparatorlar ve Ejderhalar (Çev: Cemal Can Tarımcıoğlu). Maya Kitap, 2020.

Karauğuz, Güngör. *Hitit Mitolojisi*. Çizgi Kitabevi Yayınları, 2015.

Karakaya, Medya. *Geç Hitit Krallıklarında Tanrıçaların Temsili* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2022.

Karenyi, Karl. *Yunan Mitolojisi Tanrılar, İnsanlar ve Kahramanlar* (Çev: Oğuz Özügül). Say. 2019.

Kurt, Halil ve Güven Şahin. (2013). "Bir Ziraat Coğrafyası Çalışması: Türkiye'de Nar (punica granatum l.) Tarımı", Marmara Coğrafya Dergisi, (27). 551-574, 2013. https://marmaracografya.com/, 12.03.2024.

Mackenzie, Donald A. *Çin ve Japon Mitolojisi* (Çev. Koray Akten). İmge Kitabevi Yayınları,1995.

Mirzaoğlu Sıvacı, Gülay. "Türkülerde Mitolojik Unsurlar", Türkbilig 2005 / 10, 15.08.2024.

Ögel, Bahattin. *Türk Kültür Tarihine Giriş II* (4. Baskı). T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 2000.

Öksüz, Emin. *Eski Mezopotamya ve Anadolu Toplumlarında Bereketi Artırmaya Yönelik İnanış ve Uygulamalar*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020.

Rosenberg, Donna. *Dünya Mitolojisi Büyük Destan ve Söylenceler Antolojisi* (Çev.?). İmge Kitabevi, 2003.

Torlak, Hüseyin. "Anadolu Kültüründe Nar Ağacı", https://yeryuzuagaci.wordpress.com/2017/05/28/anadolu-kulturunde-nar-agaci, 05.04.2021.

Yılmaz, Ömer Faruk. *Eski Mezopotamya'da Yemek ve Mutfak Kültürü* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2023.

19. Hanedanlıktan İpuy'un mezarında nar ağacı figürü. https://www.academia.edu/44213156/Pomegranates_of_ancient_Egypt_representations_uses_and_religious_significance, 26.07.2021.

ABD. nar desenli kumaş parçası. https://www.metmuseum.org, 11. 09.2021.

Alman nar desenli duvar süsü. https://www.metmuseum.org, 23.05.2021.

Asur fildişi nar. https://www.metmuseum.org, 24.07.2024.

Elinde nar tutan Asurlu figür.

https://cdli.mpiwgberlin.mpg.de/search?layout=full&order%5B0%5D=designation&publication_designation=Nimrud+NW+Palace+Sd-01&publication_type=primary&limit=10, 21.07.2024.
Etruscans & Relıgıon, https://www.penn.museum/sites/worlds_intertwined/etruscan/religion.shtml, 31.07.2024.
Işık, Ramazan. "Türklerde Ağaçla İlgili İnanışlar ve Bunlara Bağlı Kültler", Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 9:2, 12.08.2024, https://dergipark.org.tr/tr/pub/firatilahiyat/issue/68357/1065986,.
İbrik. https://collections.vam.ac.uk, 27.09.2021.
İngiliz masa halısı parçası ve detayı. https://www.metmuseum.org, 29.07.2024.
İspanyol kumaş parçası. https://collection.cooperhewitt.org, 20.04.2021.
İtalyan tafta kumaş. https://collections.vam.ac.uk, 11. 03.2021.
İtalyan kadife kumaş parçası. https://collections.vam.ac.uk, 11.03.2021.
Kopt kumaş parçası. https://exhibits.stanford.edu, 13.02.2021.
Kopt tünik. https://www.bmimages.com/preview.asp?image=01613330070. 25.07.2024.
Meksika nakışlı örtü. https://www.collectorsguide.com/fa/fa115.shtml,02.08.2024.
Mısır'dan bir mermer panel. https://collections.vam.ac.uk, 21.07.2022.
Ming Hanedanlığı hacı matarası. (https://www.chinasage.info/symbols/flowers-and-fruit.htm,28.02.2024).
Mısır dönemi kare goblen parçası. (https://www.metmuseum.org, 12.07.2024).
Nar. (https://sozluk.gov.tr/,16.07.2024).
Osmanlı kemha parçası. https://www.metmuseum.org, 23.05.2021.
Osmanlı keten örtü. https://collections.vam.ac.uk, 09.02.2022.
Osmanlı yastık örtüsü. https://collections.vam.ac.uk, 01.08.2024.
Özbek kadın giysi. https://www.clevelandart.org, 03.03.2022.
Pişmiş topraktan nar. https://www.metmuseum.org, 12.05.2020.
Sol elinde nar tutan Etrüsklü kadın heykeli. (https://www.metmuseum.org, 19.07.2024).
Tanrıça Kubaba ve elindeki nar.
(https://arkeofili.com/anadolu-medeniyetleri-muzesinde-gorulmesi-gereken-12-ortostat-bolum-2, 22.07.2024).
Yunan mezar taşı detayı. https://www.metmuseum.org, 16.10.2021.

REFLECTIONS OF THE POMEGRANATE MOTIF AS A MYTHOLOGICAL ELEMENT IN TEXTILE ART

Didem ATİŞ

ABSTRACT

Native to Asia, the pomegranate is currently cultivated across a vast geographical range, extending from Australia to South Africa and the Americas to China. In ancient agrarian societies, flora and fauna were often imbued with mystical significance; consequently, the pomegranate has occupied a prominent position in the mythologies, legends, and belief systems of nearly all cultures within its habitat. Although extant ancient textile specimens are rare due to preservation challenges, archaeological evidence abounds with pomegranate depictions. As the utilitarian need for clothing evolved to include decorative elements, textiles became a medium for symbolic expression. Given that the history of weaving spans at least eight millennia, the incorporation of such a dominant cultural symbol into textile design was inevitable. Initially appearing as embroidery on plain weave fabrics, the motif evolved alongside weaving technologies to become an integral part of complex structural designs. This study examines textile artifacts featuring pomegranate motifs from various eras and cultures, analyzing them in light of archaeological findings and visual data.

Keywords: Pomegranate, Archaeology, Mythology, Textile Design, Art History, Motif